

zale namjene dobara. Raspravljajući o *iscrpljivanju Zemlje*, o potrebi *građanskog odgoja* i *nove etike*, HM navodi književnika-zrakoplovca Antoina de Saint-Exuperyja (1900-1944): »Mi nismo nasljednici zemlje svojih predaka, mi je samo posuđujemo od svoje djece«.

»Europa – dio čovječanstva«, naslov je zaključka u kojem HM konstatira: »Europa je okrenula leđa kultu nedjeljivog suvereniteta... odustala od idola sterilnog nacionalizma... i prakticirajući međusobno opraštanje, a ne zaboravljajući blisku prošlost, ona je odustala od rata kao načina rješavanja sporova među svojim članicama... Europa je na taj način uvećala svoj udio u čovječanstvu«. Svoju posljednju knjigu HM je dovršio na Uskrs, 2007. godine, u europskim središtima Bruxellesu i Strasbourgu, podsjećajući na viziju Europe koju je predgovornik ovih vrijednih političko-

filozofsko-etičkih eseja, Jacques Delors svojedobno ovako formulirao: »Odbijam Europu koja bi bila samo zona slobodne trgovine bez duše, bez savjesti, bez političke volje, bez socijalne dimenzije. Ako se ide u tom pravcu, ja ću dići glas uzbune« jer »europski ekonomski model treba da se temelji na tri načela: natjecanje koje potiče, suradnja koja snaži i uzajamnost koja ujedinjuje«.

Henri Madelin svojoj je knjizi dodao i dva priloga: dijelove *Schumanove deklaracije*, kojom je 9. svibnja 1950. godine francuski ministar vanjskih poslova predložio prvom njemačkom kancelaru, Adenaueru, osnivanje prve europske zajednice; i zatim izbor citata iz govora pape Ivana Pavla II. pred Europskim parlamentom, 11. listopada 1988. godine, pod naslovom »Kršćanska poruka i genij Europe«.

Neven Šimac



Fra Miljenko Stojić: *Riječ po riječ*, Mostar-Zagreb, DHK HB, 2007.

Svjetlo u tminama

Suvremeni hrvatski književnik fra Miljenko Stojić (1960) u svojim književnim petim po redu ogledima »Riječ po riječ«, na jedva nešto malo više od 200 stranica, uspio je napraviti panoramu jednog dijela hrvatske literarne pro-

dukcije u posljednjih desetak godina (1997-2007). Tih 66 ogleda podijeljeni su u tri dijela: Putem polako (29), Okvir za snove (23) i Blizini u susret (14). Više od polovice (36) prikaza napisano je 2004/2005. godinu odnosno pet šestina (51) u razdoblju 2002-2005. godine. Autor piše o različitim profilima knjiga, no ipak ponajviše o pjesmotvorima (30), a potom o romanima (17) i zbirkama pripovjedaka (10), te knjigama

raznolikog karaktera (9), među kojima ima memoara, znanstvenih studija, epigrama, literarnih istraživanja itd.

Miljenko Stojić priznata je veličina hrvatske literarno-teološke scene (član je Društva hrvatskih književnika Herceg-Bosne i Društva hrvatskih književnika), a tome u prilog govori i činjenica da je podosta njegovih djela prevedeno na više europskih jezika (poljski, njemački, engleski, talijanski, francuski, španjolski). Dosad mu je tiskano šest pjesničkih zbirki, po jedan roman i zbirka pripovjedaka, te četiri knjige ogleđa, a kad se tome doda i šest slikovnica, pa niz prijevoda i multimedijalnih aktivnosti, onda je jasno da pred sobom imamo rijetku i dragocjenu pticu.

Meni osobno, i prije čitanja pojedinih tekstova, već na prvi pogled, posebno su se sviđjeli naslovi osvrta, koji (obično) jezgrovitom sintagmom ne samo opisuju nego i naslućuju, pa čak i prosuđuju djelo, a kao ilustraciju navodim ovih nekoliko: Nevino opasna (o poeziji Vesne Parun), Sliku svoju ljubim (o romanu Ivana Supeka), Prolupali zapisi (o romanu Ratka Cvetnića), Tragač za obrisima (o raspravama Antuna Lučića), Pomrčina zvijezde (o ispovijestima Kineskinje Xue o komunizmu), Ima onih kojih nema (o pjesmama tokom rata nestalog Frane Jezidžića) itd.

Iščitavajući pjesnička djela Stojić se na sebi svojstven način čvrsto drži osnovnih temelja svake dobre pjesme, tj. novoga jezika, novih slika, novoga iskustva i ritma, dakako o našim starim svakodnevnim životnim fenomenima, pa mu stoga nije nimalo teško pre-

poznati nove vrijednosti i u totalnim anonimusima. Osim toga iz njegovih kritičkih ogleđa jasno – gotovo u svakom retku – izbija na vidjelo ne samo njegov na najboljim uzorima formiran literarni ukus (mada o ukusima nikada ne treba raspravljati) nego i ono bitno ljudsko, što je posebno volio naglašavati jedan od najvećih svjetskih književnika uopće, Lav Nikolajević Tolstoj: etički ili vrijednosni stav. Ljudsko biće bez njega slično je osamljenoj kravi, koja u ponešto tmurnije predvečerje bez čuvara pomamno pase djetelinu. Kraj te priče dobro je poznat: prežderat će se, naduhnut će se i crknut će. I kakvi su onda estetski užici u tome što je djetelina bila predivno tamnozeleno, a krava ne samo sita nego i od skupocjene sorte, te ljupkost njezina predivno okruglog buraga i ritmičnog batrganja nogama dok je crkavala. Dobro, de gustibus..., neki će i u tome vidjeti prvoklasan performance.

Najjasnije će to reći zapisujući impresije o Vesni Parun: »Današnjim suvremenim hrvatskim kritičarima i intelektualcima možda bi se više dopadao neki drugi pjesnički izraz nego što je to u pjesništvu Vesne Parun. Premalo je u nje hermetičnosti, mraka, a puno svjetla, igre, podbivanja, jasnog životnog stava. Svojim pjesništvom ona ne pokušava iznijeti talog svoga duha već njegove dvojbe i mukotrpan probijanja kroz svakodnevnne životne događaje. Na taj način ona je suvremena nositeljica tradicionalnog hrvatskog pjesništva, koje se uporno probija kroz zablude suvremenosti prema svome cilju. A taj je cilj sa svojim narodom bdjeti nad

zajedničkom slobodom i nad slobodom cijeloga svijeta» (11).

Stojić se voli poigravati riječima i slikama, voli ih izvrtati ili, kako bi to rekao Viktor Šklovski, uneobičavati pa i poentirati. Prikazujući Supekove »Haaške protokole« zaključuje: »Supek nije žalio pera i osjeća da bi se nakon toga mogao slavodobitno pogledati u zrcalo« citirajući ga sa svojim kratkim komentarom: »'SFR Jugoslavija uvela je socijalističko samoupravljanje. Da se to razvilo, bez šake partije, Slovenci, Hrvati, Srbi, Bošnjaci, Crnogorci, Makedonci i Albanci ušli bi u europsku zajednicu kao avangarda, protuteža američkoj globalizaciji.' Stvarno dubokoumne riječi« (78). Ili kad započinjući osvrt na Grassove memoare (Dok ljuštim luk) piše: »Malo sam umoran od 'velikih djela' i 'velikih književnika' (...) Čitatelju koji drži do vrijednosti u životu zasuze oči od njegova ljuštenja luka. Samoživ čovjek i samoživ umjetnik pokazuje mu se u svoj svojoj 'veličini'. Pročitati ovu knjigu, koja ima 280 stranica, a imala bi ih i više da izdavač nije smanjio slova i time opteretio čitateljev vid, ili je ne pročitati? Ako želite saznati nešto dobro, okanite se čitanja, no ako želite saznati kako žive vrhunski ljevičarski intelektualci u današnjoj Europi, svakako je pročitajte« (91).

Grass je u mladosti bio nacist, poslije je postao tzv. lijevi naprednjak, što je sadržajno približno isto što i komunizam (a znamo da su komunizam i nacizam u biti braća blizanci, možda nisu baš jednojajčani), Kundera je, kako se priča, cinkario čak nepoznate studentske kolege, Šolohov

se uresio tuđim perjem, lijep broj njih bili su »inžiniri duša«, a podosta suvremenih literata prodali su dušu poludjelom duhu vremena. Varamo se ako mislimo da su fašizam ili komunizam bili samo historijske pojave kojih više nema i treba samo osuditi njihovo eventualno buđenje. Nisu oni samo historijske pojave, oni su trajna stanja ponekih ljudskih svijesti. I doista, na svijetu u svakom vremenu postoji samo jedno: trajna borba između dobra i zla, s tim da predstavnici zla redovito, čas slabije čas, pak, snažnije, glume uloge društvenih vođa, ponajmanje u politici, koja je njihovo trajno pribježište, nego još i više u tzv. duhovnim disciplinama. Ili, kako to sam Stojić lijepo piše: »Razglabalo se nekada o dvama počelima koja vladaju svijetom: dobru i zlu. Kasnije se počela brisati granica među njima (...) Zbog toga bih rekao da su sada na pozornici druga dva počela: počelo javnih glasila i počelo stvarnog života. Približavaju se i udaljavaju, a najviše udaljavaju. Istina je postala nešto što se prodaje pa često može biti zamijenjena lažnom stvari« (49).

Stojić nije samo pjesnik, romanopisac ili kritičar, on je i teolog, glasnogovornik Tvorčevih zamisli o čovjeku. To je etička ili vrijednosna strana i suvremenog života i literature. Neki će reći da na etičke vrijednosti nikada ne treba obraćati pažnju – Croce je čak tvrdio da je literatura u tom slučaju obična kurva – jer su bitne jedino one druge, umjetničke. Ali što da radimo s umjetnošću koja, da spomenem samo jedan paradoks, kao umjetničko djelo slavi drek izložen u staklenki, ili slikarije majmuna koje se prodaju i po cijenama

višim od stotinjak tisuća kuna. Gdje je tu ljudska duša ili duševnost, a da duh ili duhovnost ni ne spominjem, tj. sve ono po čemu se čovjek izdiže iznad životinje.

Čitajući djela pojedinih »veličina« čovjek se doista počinje ozbiljno pitati: pa tko je tu lud ili kome noge smrde, ili – rečeno narodski – kakve to haljine nosi domaći, a podjednako i strani intelektualni car. U vremenima sveopće

ludosti, zbunjenosti, lažnih veličina i skliskih vrednota, uistinu nam je potreban bilo kakav svjetionik koji će nas makar jednim bljeskom upozoriti na podvodne nemani, a Stojić neosporno jest svjetlo u ovim našim suvremenim tminama, svjetlo koje nam pomaže da prepoznamo makar obrise stvarnoga literarnog života.

Stjepan Tomić



Nikola Skledar: *Filozofija i život (filozofijske i metodologijske rasprave)*, Zagreb, 2007.

Knjiga *Filozofija i život (filozofijske i metodologijske rasprave)*, izdana je 2007. godine pod nakladništvom biblioteke Filozofska istraživanja. Autor djela, Nikola Skledar svoj je znanstveni rad usmjerio na filozofijskoreligiozno, socio-kulturnoantropologijsko i filozofijskoantropologijsko područje, te se sa mnoštvom svojih znanstvenih članaka, radova i knjiga istakao kao filozof. *Filozofija i život (filozofijske i metodologijske rasprave)*, djelo je koje obrađuje temeljne principe i poveznice filozofije kao čežnje, tj. ljubavi prema mudrosti (philo-sophia), i života kao takvog.

Djelo je koncipirano u tri poglavlja. Prvo poglavlje pod nazivom *Filozofija i suvremeni život*, obrađuje uvijek prisutna filozofijska pitanja

o smislu i bitku, međutim s dodatnim pogledom na sadašnjicu i sve njezine popratne učinke (globalizacija, demokratizacija, dominacija itd.). U poglavlju su izneseni i problemi bioetike, tj. etičke refleksije, problemi odgoja i obrazovanja, refleksije na posljedice ubrzanoga tehnološkog i znanstvenog napretka.

Drugo poglavlje, *O vječnom životu*, sadrži teme koje se dotiču problema na koje nas upućuje sam naziv poglavlja, a to su prvenstveno, uvijek napeti odnosi filozofije, znanosti i religije tj. teologije te pitanje o životu poslije smrti koje je nadopunjeno i anketnim podacima. Ono što je jasno objašnjeno u ovom poglavlju jest odnos vjere, znanosti i filozofije te su postavljeni neki preduvjeti koji bi se trebali zadovoljiti da bi dijalog između vjernika i ateista bio plodonosan, ili da barem nema negativne popratne učinke. U tom se